

УДК 378:371.1

Растригіна А.М.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

***Анотація.** В статті розглядається поняття „професійна мобільність майбутнього фахівця-музиканта”, визначається сутність досліджуваного феномена та окреслюються шляхи його формування в процесі професійної підготовки.*

***Аннотация.** В статье рассматривается понятие „профессиональная мобильность будущего специалиста-музыканта”, определяется сущность исследуемого феномена и очерчиваются пути его формирования в процессе профессиональной подготовки.*

***Annotation.** A concept „Professional mobility of future specialist-musician” is examined in the article, essence of the probed phenomenon is determined and the ways of his forming are outlined in the process of professional preparation.*

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства об’єктивно зростають вимоги до людини в цілому й фахівця-професіонала зокрема, який має бути готовим до постійного оновлення знань, освоєння нових інформаційних джерел та технологій та оперативного реагування на їх зміни, вміти уникати перевантажень й бути конкурентоспроможним у будь-якій сфері діяльності. Отже, нові реалії ставлять перед вищою школою абсолютно конкретні завдання щодо підготовки фахівців, що мають сьогодні відрізнитися високим рівнем духовної культури, бути здатними до демократичних форм організації влади і управління, конструктивного утвердження ринкових відносин, до свідомого й відповідального самовизначення, самостійного вибору та мобільності в реалізації власного життєвого шляху.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує процес модернізації вищої музично-педагогічної освіти, оскільки сьогодні чи не одне з головних місць у документах ЮНЕСКО, Ради Європи, ЄС та інших міжнародних організацій посідають питання щодо мистецької освіти як такої, що має потужний потенціал у розв’язанні цілого ряду проблем сучасного людства, як культурно-політичних, так і суто педагогічних.

Вплив мистецтва завжди потребує від особистості співтворчості, активного естетичного реагування, осягнення його художньої цінності. Особистість відтворює в своїй свідомості художній образ, завдяки чому мистецтво й виконує головне своє завдання – розвиває духовний потенціал людини. Саме тому, на думку В.Реді, головна мета освітньої політики країн ЄС полягає в наданні мистецькій складовій статусу фундаментальної.

Отже, сучасний фахівець у сфері музичної освіти має бути не тільки професійним музикантом, а й особистістю, що володіє засобами пізнання себе та навколишнього світу й здатна до повноцінного професійного й особистісного самовираження й самореалізації. Тобто, мистецтво є тією сферою, що може стати ефективним педагогічним засобом соціалізації молоді, сприяти усвідомленню таких життєво важливих цінностей, як єдність культурного розмаїття та можливість культурного взаємозбагачення на якісно новому рівні.

Вітчизняні вчені (А.О.Болгарський, О.М. Олексюк, Г.М.Падалка, А.М.Растригіна, О.Я.Ростовський, О.Ф. Щолокова та ін.) , що працюють в області музичної педагогіки, виступають з ґрунтовними теоретико-методологічними дослідженнями щодо осмислення цього вектору вищої освіти. Однак осягнути процеси, які щойно розпочалися, або перебувають на стадії розгортання зовсім не легко. Тому більшість досліджень все ще не забезпечує вирішення протиріч, що існують у вищій музично-педагогічній освіті.

Отже, головним завданням вітчизняної вищої музично-педагогічної освіти є розв’язання протиріч між окресленою вище науково-мистецькою парадигмою й відсутністю відповідного матеріалу в музично-педагогічній теорії та навчальній практиці студентів, всезростаючим обсягом інформації й відсутністю фундаменталізації навчання майбутніх педагогів-музикантів у відповідності з сучасними потребами суспільства, необхідністю впровадження новітніх технологій та існуючими принципами викладання на мистецьких факультетах; необхідністю

мобільності форм підготовки музиканта-фахівця й неможливістю охоплення цих процесів традиційними методами навчання [1].

Саме останнє протиріччя, є предметом наших наукових розвідок, оскільки нам близька позиція деяких науковців (В. Абрамович, Р. Ривкіна, О. Симончук та ін.) про те, що однією з причин повільного й складного становлення ринку праці в Україні є низький рівень професійної мобільності фахівців.

Таким чином, *метою* нашої статті є виділення кола питань, що пов'язані з процесом формування професійної мобільності майбутнього вчителя музики, зокрема визначення сутності і змісту вказаного поняття та пошуку засобів його розвитку й вдосконалення в процесі підготовки майбутніх учителів музики.

Для реалізації поставленої мети, перш за все, необхідне наукове осмислення, аналіз й узагальнення інформації щодо поняття „професійна мобільність педагога-музиканта”, виявлення об'єктивних факторів і тенденцій його розвитку та пошуку шляхів і засобів конструктивного й ефективного вирішення вказаної проблеми.

Сучасний період розвитку вітчизняної вищої освіти на концептуальному рівні виражається ідеями модернізації, яка акцентує увагу на реконструкції системи підготовки фахівця у відповідності з сучасними вимогами до розвитку суспільства. Відповідно до цього зростають й вимоги до якості людського, інтелектуального потенціалу, тобто до сучасного фахівця, що має бути мобільним як у засвоєнні інформації, так і у власній професійній діяльності. Іншими словами, особистісно-професійна парадигма, що є основою модернізації освітнього процесу ВНЗ, передбачає наявність певної системи поглядів і уявлень, у межах яких особистість сприймає оточуючий світ, усвідомлює себе в соціумі, передбачає майбутні зміни у власній діяльності. Така система характеризується функціональністю, розповсюдженістю, адаптивністю, динамізмом, поліваріантністю та керованістю [2, 53].

Відправною позицією щодо дослідження процесу формування професійної мобільності майбутнього фахівця-музиканта є положення про те, що сьогодні найбільш вагому значущість набуває вирішення проблеми цілеспрямованої підготовки людини до існування й успішного функціонування в сучасному світі [3, 75]. Саме освіта, й зокрема, музично-педагогічна, може стати тим каналом, що забезпечуватиме як соціально-педагогічну та професійну підготовку людини до повноцінного життя в сучасному швидко змінюваному світі, так і становлення вищезазначеної якості.

Мобільність – (франц. *mobile* – рухливий, рухливість, здатність до швидкого пересування) в загальноприйнятому значенні визначається як здатність до швидкої зміни стану, статусу, вміння швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності. Крім того, мобільність розглядається як соціальна категорія (перехід людей з одних громадських груп, шарів до інших). Більш вузьке розуміння мобільності пов'язано з безпосереднім швидким виконанням певних завдань. [4, 534].

Аналіз наукових досліджень показує що мобільність є традиційним предметом дослідження у соціології, де розрізняють мобільність соціальну, міжпоколінну, трудову, структурну, уявну, професійну, міжпрофесійну. Науковцями (Л. Бендикс, А. Кибанова, Н. Коваліско, Липсет, М. Яценко та ін.) визначено види мобільності, а також її змістовна сфера. (С. Макеєв, Г. Осипов, А. Шатохін та ін.).

Найбільш часто поняття „соціальна мобільність ” розглядається як зміна індивідом, родиною місця в соціальній структурі суспільства. Цей термін був введений П.А. Сорокіним ще у 20-і рр. ХХ ст. і визначався як будь-який перехід індивіда, соціального об'єкта або цінності з одного соціального рівня на інший. Соціальна мобільність, на його думку, є важливим показником соціального життя, що залежить від багатьох чинників. Вона є умовою забезпечення стабільності суспільства, дозволяє людям залишати нижчі соціальні рівні і переходити у вищі соціальні ієрархії. [4, 226].

Щодо поняття „професійна мобільність”, то воно було предметом дослідження В. Воронкової, І. Дичківської, Е. Зеєр, Є. Іванченко, Н. Ляшенко, Е. Сайфутдінової, О. Симончук, О. Яременко та ін. На думку В. Воронкової, професійна мобільність – це зміна групою чи індивідом позиції, місця, яке він обіймає у професійній структурі, переходи людей з одних професійних груп і прошарків до інших [5, 97]. Дослідницею доведено, що вирізняється вертикальна професійна мобільність (рух з низу до верху у професійно-кваліфікаційній структурі) і горизонтальна (соціальні переміщення без якісної зміни професії і

кваліфікації). На її думку професійно-кваліфікаційна мобільність кадрів – це процес переміщення працівників між професійними і кваліфікаційними групами в результаті набуття виробничого досвіду, практичних знань і навичок [5, 100].

Починаючи з 90-х років ХХ ст. значно зросли інтенсивність, масштаби, інноваційний характер міжпрофесійних переміщень фахівців. У суспільній свідомості соціуму, що трансформується, зміна професії стає явищем легітимним і сприймається як поведінково нормальна реакція індивіда на нові умови на ринку праці. Соціально нормальною й цінною стає кар'єра, що передбачає мобільність, перекваліфікацію і перенавчання. Сучасні переміщення здебільшого відбуваються між професіями „далекими” за змістом та умовами праці, за рівнем і профілем освіти й підготовки. Основними напрямками мобільності є підприємництво, організації приватної форми власності, різні види офіційного та неофіційного сумісництва. Зміна професії здебільшого суттєво відбивається на характеристиках соціального статусу, як у висхідному, так і низхідному планах.

Саме цей факт визначає сьогодні значущість нової освітньої пропозиції щодо необхідності формування професійної мобільності майбутніх фахівців в процесі набуття вищої освіти. З огляду на ситуацію, що склалася сьогодні в сфері вищої педагогічної освіти, й зокрема – музично-педагогічної, коли професія вчителя, на жаль, займає чи не найостанніший щабель у рангу престижності професій, а випускник педагогічного навчального закладу все ще готується до конкретного робочого місця й не володіє, як правило, мобільністю щодо вільного пошуку роботи на ринку праці, проблема підготовки мобільних кадрів в системі музично-педагогічної освіти дійсно актуалізується сьогодні як ніколи.

Відтак, наш науковий пошук спрямовано на дослідження найбільш ефективних засобів формування професійної мобільності як особистісної якості, що є професійно значущою для сучасного фахівця-музиканта й в науковій літературі розглядається як „здатність педагога до змін у професійній діяльності за нових соціально-педагогічних умов” [5, 347].

У дослідженні вищезазначеної якості найбільш близькою нам є наукова позиція Б. М. Ігошева [3], який визначає професійну мобільність як складну інтегративну якість особистості, що проявляється на двох рівнях: як конкретна форма чи вид діяльності, що дає змогу характеризувати людину як професійно мобільну („зовнішня” мобільність) і як сукупність певних особистісних властивостей людини („внутрішня” мобільність). Отже, зовнішня професійна мобільність характеризує педагога-музиканта як суб'єкта музично-педагогічної діяльності.

Такий фахівець має бути здатним до інноваційної педагогічної діяльності в області музичного виховання, що полягає в освоєнні та застосуванні нових форм, методик, технологій навчання та виховання, в запровадженні педагогічних інновацій, участі в реалізації інноваційних проєктів; до засвоєння суміжних мистецьких професій та сфер педагогічної діяльності, що здійснюється на основі здобутої базової музично-педагогічної освіти, а також непедагогічних професій (наприклад, режисера художніх заходів, виконавця, фахівця з комп'ютерного аранжування тощо), необхідність яких може бути зумовлена різними причинами та обставинами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Внутрішню мобільність педагога-музиканта забезпечують такі професійно значущі властивості його особистості як відкритість, що виражена в пошуку нового, незвичайного, незвичного; здатність відмовитися від стереотипів та шаблонів у сприйнятті дійсності та професійної діяльності; активність, яка забезпечує постійну готовність до ефективної діяльності; адаптованість, як здатність ефективно пристосовуватись до змін в умовах музичної та педагогічної діяльності; комунікативність, як необхідність встановлювати суб'єкт-суб'єктний зв'язок; креативність, що забезпечує творче відношення до організації способів професійної діяльності.

Таким чином, формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта має співпадати з процесом професійної підготовки студента й забезпечуватись логікою побудови навчального процесу протягом усіх років навчання. Цей процес може бути представлено у такій послідовності: адаптація до умов навчально-виховного процесу мистецького факультету, ідентифікація з вимогами навчальної та навчально-професійної діяльності; самореалізація в освітньому процесі з метою розвитку власної професійної мобільності.

З позицій системно-функціонального підходу всі ланки музично-педагогічної освіти, що передбачені стандартами підготовки майбутнього фахівця-музиканта, мають чинити актуалізуючий вплив на формування професійної мобільності студента, втім наявність цілеспрямованих впливів усередині навіть одного із компонентів системи приводить до руху всі її складові [6].

На базі кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання, в рамках існуючої наукової програми щодо розробки й впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, нами була розроблена технологія формування професійної мобільності майбутнього фахівця-музиканта, дієвість якої ми презентуємо на прикладі однієї з профільюючих дисциплін „Сольний (естрадний) спів”, що дає змогу прослідкувати послідовність етапів становлення досліджуваної якості.

На першому етапі домінує активне пристосування студента до нових умов діяльності й усвідомлення цілей і завдань вокальної підготовки для професії вчителя-музиканта.

Другий етап спрямовано на активне засвоєння інноваційної діяльності, де поряд з традиційними методами постановки голосу, студент набуває умінь працювати у супроводі фонограми, аналізувати з професійної точки зору манеру того чи іншого виконавця, оволодівати навичками роботи з мікрофоном, використовувати електронні ефекти та інші сучасні технічні засоби передачі звуку тощо.

Третій етап полягає в цілеспрямованому забезпеченні орієнтації виконавської діяльності на формування професійної мобільності як альтернативи вузько професійній підготовці учителя-музиканта.

Сутність четвертого етапу визначається проявом суб'єктної активності студента щодо досягнення певного рівня професійної компетентності в класі естрадного співу, усвідомлення менеджерської складової у змісті дисципліни, що необхідно для мобільного здійснення професійної діяльності.

Таким чином, ми можемо зробити *висновок* про те, що удосконалення змісту підготовки педагога-музиканта з орієнтацією на вирішення соціально й особистісно значущих для майбутньої професійної діяльності завдань забезпечить підготовку фахівців нової якості, що так необхідні сьогодні нашому суспільству, й які при цьому будуть відчувати себе впевнено й захищено у світі постійних змін.

Література:

1. Растрігіна А.М. Фундаменталізація вищої музично-педагогічної освіти в контексті сучасного цивілізаційного розвитку: до постановки проблеми// Наукові записки.Серія Педагогічні науки – Кіровоград – 2007 – С. 86-90
2. Семенова А. Концепція системи парадигмального моделювання професійної підготовки майбутніх вчителів// Вища школа. № 11 -2008, 52-63
3. Игошев Б. М. Развитие профессиональной мобильности специалистов – перспективное направление деятельности педагогического университета – М.: Педагогическое образование и наука. Научно-педагогический журнал. 2008. № 6
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ ”Перун”, 2001. – 1440 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
6. Афанасьев В.Г. Системность и общество. – М., Политиздат. – 1990

УДК 371.134:7

Стась М.І.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглядаються творчі здібності майбутніх учителів, особливості їхньої художньої творчості та можливості впливу образотворчого мистецтва на формування окреслених здібностей.

Аннотация. В статье рассматриваются творческие способности будущих учителей, особенности их художественного творчества и возможности влияния изобразительного искусства на формирование указанных способностей.